

ชันทองพญาบาท

ชื่อวิทยาศาสตร์ Gelonium multiflorum A. Juss.

ชื่อวงศ์ EUPHORBIACEAE, HIPPOCRATEACEAE

ชื่อสามัญ Suregada multiflorum

ชื่ออื่น ฮ่อสะพายควาย ยางปลอก(แพร่, น่าน) ชันทองพญาบาท (ไทยภาคกลาง) ชันทองพญาบาทเครือ (จันทบุรี) ป่าช้าหมอง (Hippocratea cambodiana Pierre)

ลักษณะ ไม้ต้นขนาดเล็ก กิ่งเกลี้ยง หน่อใบขนาดเล็ก ใบรูปรีหรือรูปขอบขนาน ขอบใบเรียบ เส้นแขนงใบมี 5-7 ในแต่ละข้าง ช่อดอกออกสั้นๆ ก้านช่อดอกยาวไม่เกิน 1 ซม. ดอกเป็นกระจุกแน่น มีเพศเดียว ดอกเพศผู้กลีบเลี้ยง 5 กลีบ ในดอกเพศเมียกลีบเลี้ยงยาวกว่าในดอกเพศผู้เล็กน้อย จานฐานดอกเป็นวงบาง มีเกสรเพศผู้ที่เป็นหมันขนาดเล็ก รังไข่ 3 ช่อง ยอดเกสรเพศเมียแยก 2 แฉก บานออก ผลเกือบกลม เป็นพู่สั้นๆ แตกเป็น 3 ส่วน เมล็ดกลม มีเยื่อหุ้มบางๆ สีขาว

ชันทองพญาบาท (ยางปรอก) ไม้พุ่มขนาดใหญ่หรือไม้ยืนต้นขนาดย่อม

เนื้อไม้ รสเมาเบื่อ สรรพคุณ แก้ลมพิษ แก้ไข้ แก้กามโรค

เปลือกต้น รสเมาเบื่อ สรรพคุณ ทำให้ฟันแข็งแรง รักษาโรคตับพิการ แก้ประดง แก้พิษในกระตูด แก้โรคผิวหนัง ฆ่าพยาธิ แก้โรคเรื้อน มะเร็ง คุตทะราด กลาก เกลื้อน

** ชันทองพญาบาท กับ หมากดุก

- ชันทองพญาบาท ใบขอบจะหยัก พอโตแล้วขอบใบจะเรียบ ลูกชันทองพญาบาทกินไม่ได้ ต้นจะเป็นดวงๆต่างๆ
- หมากดุก ใบขอบจะหยักทั้งหมด ลูกสุกหมากดุกกินได้ ชอบขึ้นตามจอมปลวก ต้นจะเป็นเส้นๆ

ข่าต้น (ตะไคร้ต้น)

ชื่อวิทยาศาสตร์ Cinnamomum parthenoxylon

ชื่อวงศ์ LAURACEAE

ชื่อสามัญ -

ชื่ออื่น ไม้จวง จวงหอม(ภาคใต้) กะเพาะต้น (สระบุรี) เทพทาโร(ปราจีน)
ข่าต้น(กรุงเทพฯ) จะไค้ต้น (พ่ายัพ) มือแตกมะมาจิง(ปัตตานี)
ตะไคร้ต้น(อีสาน)

ลักษณะ ลำต้นเป็นเหง้าอยู่ใต้ดินส่วนที่อยู่เหนือดินจะเป็นก้านและใบ ใบเดี่ยวออกสลับ รูปขอบขนาน ปลายและโคนแหลม ก้านใบเป็นกาบหุ้มซ้อนกัน ดอกเป็นสีขาวมีประสีม่วงแดง ออกเป็นช่อ ที่ปลายยอด กลีบเลี้ยงขนาดเล็ก กลีบดอกโคนเชื่อมกัน ปลายแยกเป็น 3 กลีบ

ข่าต้น (ตะไคร้ต้น) ไม้ยืนต้นขนาดกลาง

เนื้อไม้และราก รสร้อนกลิ่นหอมฉุน สรรพคุณ แก้ท้องขึ้นอืดเฟ้อ ขับลมในลำไส้ แก้ลมขึ้น เบื้องสูง หน้ามืด วิงเวียน

** ข่าต้น กับ เทพทาโร

- ข่าต้น เนื้อไม้จะมีเนื้อเนียน สีขาวแกมเหลือง กลิ่นอ่อนกว่าเทพทาโร กลิ่นจะเป็นกลิ่นของข่าชัดเจน กลิ่นฉุนและกลิ่นอ่อนกว่าข่าที่ใช้ในครัว ข่าต้นมีน้ำมันหอมระเหย ใบของข่าต้นจะเรียวยาว คล้ายอบเชยแต่ต่างกัน แต่หลังใบข่าต้นจะมีสีเหลืองขาวแต่ไม่มีขน ปลายกิ่งไม่ชูแข็งเหมือนอบเชย ข่าต้นปลายกิ่งจะห้อย แก่นเนื้อเนียน ขาวแกมเหลือง มีกระพี้

- เทพทาโร เนื้อสีน้ำตาลแดง กลิ่นฉุน เนื้อไม้จะเป็นเนื้อเดียวกันหมด สีเดียวกันหมด ผิวเนื้อไม้เรียบมีสีเหลืองคล้ำ-แดง ไม่มีแก่นหรือกระพี้

ขี้ครอก

ชื่อวิทยาศาสตร์ Urena lobata L.

ชื่อวงศ์ Malvaceae

ชื่อสามัญ Caesar weed, Hibiscus burr, Jute africain

ชื่ออื่น ขมตง ขบาป่า บอเทอ ปะเทาะ ปอเส้ง ปูลู เส้ง หญ้าผมย้ง หญ้าอียู หญ้าหัวยุง
นางนวล

ลักษณะ ไม้พุ่มต้นเล็ก จัดอยู่ในจำพวกมะเขือ ใบมีลักษณะคายและมีขน เป็นแฉกลายใบมะระแต่แฉก
ลึกกว่าเรียกว่าขี้ครอกตัวผู้ ส่วนขี้ครอกตัวเมียนั้นใบจะมีลักษณะเป็นแฉก น้อยและตื้น ดอกสี
แดงแกมขาว ผลมีหนามเหนียว และถ้าขว้างปาไปติดผมคน ก็จะยืดอกได้ยาก

ขี้ครอก ไม้พุ่มขนาดย่อม

ใบ รสขื่น สรรพคุณ แก้ไอ ขับเสมหะ

ราก รสเย็น สรรพคุณ แก้ไตพิการ

* ขี้ครอก (หญ้าหัวยุง) ดอกสีชมพู ลูกเป็นพู่ๆ มีขน เกาะผมติดแน่น(ถ้าปาแล้วไม่ติดผมไม่ใช่ขี้ครอก)
พุ่มย่อมคล้ายมะเขือ

ขี้หนอน

ชื่อวิทยาศาสตร์ Zollingeria Dongnaiensis

ชื่อวงศ์ SAPINDACEAE

ชื่อสามัญ -

ชื่ออื่น ชื่อที่นิยมเรียกกันมากคือ ขี้หนอน นครราชสีมาเรียก ขี้หมอด

ลักษณะ ไม้ยืนต้นขนาดกลาง ผลัดใบ เรือนยอดรูปไข่หรือเป็นพุ่มกลม โปรงเปลือกนอกสีเทาดำ เรียบ แตกเป็นสะเก็ดเล็กๆ มีรูระบายอากาศสีน้ำตาลทั่วใบ เปลือกในสีขาว ใบแบบขนนกปลายคู่ เรียงเวียนสลับมี 5-8 คู่ ใบย่อยเรียงตรงกันข้าม หรือเยื้องเล็กน้อย ใบรูปรีหรือรูปขอบขนาน โคนใบเบี้ยว ปลายใบมนหรือสอบ หลังใบสีเขียวเป็นมัน ท้องใบมีขนสั้นนุ่ม แผ่นใบห่อเข้า เล็กน้อย ขอบใบเรียบ เส้นแขนงใบข้างละ 7-9 เส้น ดอกออกเป็นช่อแบบช่อแยกแขนงตาม ซอกใบค่อนไปทางปลายกิ่ง กลีบเลี้ยงสีเขียว 5 กลีบ ดอกสีขาวหรือสีเหลือง ผลแห้งมีปีก ยาว 3 ปีก เรียงตามยาว เมล็ดกว้าง 1-2 ซม. สีน้ำตาลอ่อน เมล็ดรูปไข่

ขี้หนอน ไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงใหญ่

เปลือก สรรพคุณ แก้ไข้ คัดจุมูก ดับพิษร้อน แก้หวัด หั่นเปลือกบาง ๆ แขน้ำธรรมดาแล้วคน จนเกิดฟองสีขาว ฟองใช้พอก(โบราณเรียก สุมกระหม่อม)ศีรษะเด็กแก้หวัด คัดจุมูก ใบ แก้ร้อน ตำไม้ไปเผาเป็นขี้เถ้าแล้วนำมาแช่น้ำ แก้โรคกระษัย แก่นิว ขับปัสสาวะ ขับมูกกิด

* ขี้หนอน ดอกขาวทั้งต้น ขอบใบตรงปลายๆเป็นคลื่น ลูกขี้หนอนมี 3 กลีบ

ขี้เหล็กบ้าน

ชื่อวิทยาศาสตร์ Senna siamea (Lam.) Irwin & Barneby

ชื่อวงศ์ Leguminosae-ceasalpinioideae

ชื่อสามัญ Cassod tree, Thai copper pod

ชื่ออื่น ขี้เหล็กใหญ่ (ภาคกลาง) ขี้เหล็กแก่น (ราชบุรี) ขี้เหล็กหลวง (ภาคเหนือ) ขี้เหล็กบ้าน (ลำปาง สุราษฎร์ธานี) ผักจี๊ (เจ็ยว-แม่ฮ่องสอน) แมะขี้แหละพะโต (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ยะหา (มลายู-ปัตตานี)

ลักษณะ ไม้ยืนต้น แตกกิ่งก้านเป็นพุ่มแคบ เปลือกต้นสีน้ำตาล แตกเป็นร่องตื้นๆ ตามยาว ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนก ออกเรียงสลับ มีใบย่อย 13-19 ใบ รูปรี ปลายใบเว้าตื้นๆ โคนใบมน ขอบใบเรียบ แผ่นใบเรียบ สีเขียว ก้านใบรวมสีน้ำตาลแดง ดอก ออกเป็นช่อแบบช่อแยกแขนงที่ปลายกิ่ง ดอกสีเหลือง กลีบเลี้ยงกลม มี 3-4 กลีบ ปลายมน กลีบดอกมี 5 กลีบ ปลายมน โคนเรียว หลุดร่วงง่าย เกสรเพศผู้มีหลายอัน ผล เป็นฝักแบนยาวหนา สีน้ำตาล เมล็ดมีหลายเมล็ด

ขี้เหล็กบ้าน ไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงใหญ่

ใบ รสขม สรรพคุณ แก้ระดูขาว แก้น้ำ ขับปัสสาวะ แก้กระษัย ถ่ายพิษไข้ พิษเสมหะ ถ่ายพรรตึก

ดอก รสขม สรรพคุณ แก้หืด ฟอกสีระชะแก้งแค แก้โรคประสาท แก้นอนไม่หลับ

เปลือกต้น รสขม สรรพคุณ แก้กระษัย แก้วริดสีดวงทวาร

กระพี้ รสขม สรรพคุณ แก้วร้อนรุ่ม กระสับกระส่ายเพราะพิษไข้

แก่น รสขม สรรพคุณ แก้วกามโรค หนองใน แก้กระษัย แก้วเหน็บชา แก้วไฟธาตุพิการ บำรุงโลหิต

ราก รสขมเย็น สรรพคุณ แก้วไขกลับ ไข้ซ้ำ

** ขี้เหล็กบ้าน กับ ทรงบาดาล(ขี้เหล็กเทศ)

- ทรงบาดาล(ขี้เหล็กเทศ) ดอกห้อย ยอดสีเขียว ใช้ต้นที่ใบมีขนทำยา ต้นที่ไม่มีขนไม่ใช่ทำยา
- ขี้เหล็กบ้าน ดอกชู มีฝัก

ขี้เหล็กเลือด

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Senna timoriensis* (DC.) Irwin

ชื่อวงศ์ Caesalpiniaceae

ชื่อสามัญ -

ชื่ออื่น ขี้เหล็กคั่นซัง ขี้เหล็กแดง (ภาคเหนือ) ขี้เหล็กดง

(ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) ขี้เหล็กป่า (ขมุ)

(ภาคตะวันออกเฉียงใต้) กะแลงแงน ขี้เหล็กนาง

ซี ซ้ำขี้เหล็ก (ภาคใต้) มะเกลือเลือด (ราชบุรี)

ลักษณะ ไม้ขนาดกลาง มีลักษณะคล้ายขี้เหล็กบ้าน ใบมีขนาดเล็ก ปลายใบแหลมและโตกว่าใบแคเล็กน้อย ส่วนท้องใบเป็นสีแดง ยอดมีลักษณะเป็นฝักขนาดเล็กเท่าฝักแคและมีสีแดง

ขี้เหล็กเลือด (ขี้เหล็กป่า ขี้เหล็กผี) ไม้ยืนต้นขนาดกลาง มีขนปุยนุ่ม

แก่น รสขมจัด สรรพคุณ แก้กระษัย แก้ไตพิการ ปวดบั้นเอว ขับปัสสาวะ บำรุงโลหิต

ขับระดูเสีย

* ขี้เหล็กเลือด (ขี้เหล็กป่า ขี้เหล็กผี) ใช้เข้ายาน้อย ยกเว้นกรณีที่ใช้ในทางไสยศาสตร์ จะใช้ขี้เหล็กทั้งห้า

ขี้้าย

ชื่อวิทยาศาสตร์ Terminalia nigrovenulosa Pierre ex Laness

ชื่อวงศ์ COMBRETACEAE

ชื่อสามัญ -

ชื่ออื่น กัดลิ้นลิง (ตราด) คอมเฮาะะ น้ำนุ่น หมักแดงตง (หนองคาย) แคว้งที่

(กะเหรี่ยง เชียงใหม่) แดงตง (ขอนแก่น) ตะไหลแก้วตง
(ประจวบคีรีขันธ์) มะเฟืองป่า ลำไยป่า (ลำปาง) ทองว่า หว่า
ส้ม (อุตรดิตถ์) พญาโกเถื่อน (พิษณุโลก) ย่ามฝ้าย (ตรัง) แสง
คำ หนามกราย หามกราย ปูจ้าว ตานแดง โจ้ ประคู้ขาว

ลักษณะ ไม้ต้นขนาดเล็กถึงขนาดกลาง ลำต้นตรง โคนต้นอ่อนมักมีกิ่ง

รยางค์ปรากฏ เมื่อสับจะมียางสีแดงส้มชัดเจน ใบ เป็นใบ

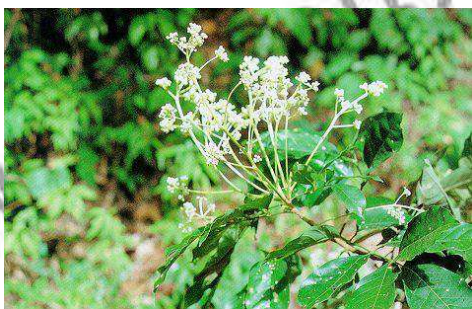
เดี่ยวรูปมนแกมรูปไข่ ปลายใบแหลมยาว ฐานใบมนหรือสอบเข้าหากันเป็นรูปลิ้ม มีต่อมคู้ยู่
ที่ขอบใบเยื้องไปทางโคนใบ ใบอ่อนคลุมด้วยขนสีน้ำตาลอ่อนหนาแน่น และร่วงเมื่อใบมีอายุ
มากขึ้น ดอก เป็นช่อมีกิ่งแขนงมาก ขนาด 2.5-5 ซม. ช่อดอกอ่อนคลุมด้วยขนสีน้ำตาล
หนาแน่น ดอกสีขาวอมเหลือง มีขนาดเล็กมาก ลักษณะเป็นถ้วยกลีบรองกลีบดอกมีขนสี
น้ำตาลปกคลุม ทั้งด้านนอกและด้านใน ผล เป็นผลแก่ไม้แตกรูปกระสวย ขอบขนาน มีครีบ
3 ครีบ

ขี้้าย ไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงใหญ่

เปลือกต้น รสฝาด สรรพคุณ แก้บิด แก้อุจจาระเป็นฟอง แก้ปวดเบ่ง สมานแผล

* ขี้้าย เปลือกจะหนาและเรียบๆ ใช้เปลือกต้นอย่างเดียว

เข็ม

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Ixora chinensis* Lamk. *Ixora* spp.

ชื่อวงศ์ RUBIACEAE

ชื่อสามัญ West Indian Jasmine

เข็ม ใช้รากทำยา

เข็ม ใช้รักษาไข้ทับทิม

ใช้ราก เข้าตำรับยาแก้เลือดเป็นพิษ แก้โรคไข้ใน ฟกช้ำ

ใบ ใช้ตำ แขน้ำชาขี้ขาว ทาแก้พุพอง น้ำเหลืองเสีย

* ลูกและดอก ห้ามใช้ คั้นมาก

เข็มขาวป่า

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Ixora finlaysoniana* Wall. ex. G. Don.

ชื่อวงศ์ Rubiaceae

ชื่อสามัญ Siamese white ixora

ชื่ออื่น เข็มขาว เข็มหอม

เข็มขาวป่า ไม้ยืนต้นขนาดย่อมถึงขนาดกลาง

ราก รสหวาน สรรพคุณ แก้โรคตา เจริญอาหาร

* เข็มขาว ท้องใบกับก้านใบม่วง จะใช้เข็มขาวป่าทำยา ต้นไม้ใหญ่มาก

เข็มใหญ่ เป็นไม้ประดับ ไม่นิยมใช้ทำยา ลูกเล็กกว่ามะเขือพวง

เข็มฝอย ต้นเล็กกว่าเข็มขาวป่า

เข็มป่า มีลูกเขียวๆ ลูกใช้ชงอีโป๊ะ(บองไม้ไผ่) มีเข็มป่า เข็มขาว เข็มแดง

เข็มแดง

ชื่อวิทยาศาสตร์ Rauwolfia, Rauvalfia serpentina
(Linn.) Benth. ex Kurz.

ชื่อวงศ์ APOCYNACEAE

ชื่ออื่น กะย่อม ระย่อมน้อย

เข็มแดง ไม้พุ่มขนาดใหญ่

ราก รสหวานเย็น สรรพคุณ แก้เสมหะ แก้กำเดา บำรุงธาตุ แก้บวม แก้เจ็บตัว

* เข็มแดง ที่อยู่ตามป่าต้นเล็กๆ มีดอก 1-2 ดอก นิยมใช้ทำยา แต่เข็มบ้านไม่ใช้ทำยา

เข็มป่า

ชื่อวิทยาศาสตร์ Ixora Cibdela Craib

ชื่อวงศ์ RUBIACEAE

ชื่อสามัญ -

ชื่ออื่น เข็มตาไก่ (เชียงใหม่) เข็มโพดสะมา (ตานี) เข็มดอย
(พ่ายัพ) เข็มป่า (ไทย)

เข็มป่า ไม้ยืนต้นขนาดย่อมถึงขนาดกลาง

เปลือกต้น รสเมาเบื่อ สรรพคุณ ตำคั้นเอาน้ำหยอด

หูฆ่าแมลงเข้าหู

ใบ รสเมาเบื่อ สรรพคุณ ฆ่าพยาธิทั้งปวง

ดอก รสฝาดเย็น สรรพคุณ แก้โรคตา ตาแฉะ ตาแดง

ลูก รสเมาเบื่อ สรรพคุณ แก่ริดสีดวงงอกในจมูก

ราก รสเผื่อน สรรพคุณ ขับเสมหะในท้อง ขับเสมหะในทรวงอกและแก้ฝีในท้อง

เขยตาย(ส้มจีน)

ชื่อวิทยาศาสตร์ Glycosmis pentaphylla (Retz.)D.C.

ชื่อวงศ์ RUTACEAE

ชื่ออื่น ส้มจีน ลูกเขยตาย น้ำข้าว พุทธรักษา ประยงค์ใหญ่ กระโถก
น้ำข้าว ตาระแป กระรอกน้ำข้าว มันหมู เขนทะ

เขยตาย (ลูกเขยตายแม่ยายทำศพ,เขยตายแม่ยายชั๊กปก) เป็นไม้พุ่ม
ขนาดเล็กถึงกลาง เนื้อแข็ง

ราก รสขื่นปร่า สรรพคุณ กระทุ้งพิษ แก้พิษฝีภายในและ
ภายนอก ขับน้ำนม แก้พิษงู พิษแมลงกัดต่อย แก้ไข้กาฬ
แก้โรคผิวหนังพุพอง

ดอกและลูก รสร้อนเมา สรรพคุณ ตำพาราโรคริด

* เขยตาย มี 3 แบบ สรรพคุณน่าจะไปทางเดียวกัน

- ส้มจีน ใบใหญ่ กลิ่นฉุนแรงมาก ถ้าขยี้ดม ออกที่ปลายกิ่ง ปลายยอด

- เขยตาย ปลายใบมน ใบเล็ก ต้นโต ใบหรือรากตำผสมเหล้า เคี้ยวกิน

สดๆก็ได้ กิ่งทำปลัดขิกแขวนเอว ฝนแก้พิษได้

- กระรอกน้ำข้าว ใช้ราก ปลายใบแหลม กลิ่นอ่อนกว่า หลังเขียวท้องใบอ่อน ทำยาเด็ก ใบยาวพริ้ว ลูก
ออกข้างๆ มี 3 สายพันธุ์ ใบเล็ก ใบใหญ่ ใบยาว

- น้ำข้าว ใบจะไม่เขียวคล้ำ แก้แมลงสัตว์กัดต่อย บำรุงน้ำนม แก้เริ่ม งูสวัด ไฟลามทุ่ง งูฟกไข่

ใบสด(หรือทั้งต้น หรือราก ทำให้แห้ง)ฝนกับเหล้าไว้ใช้ทาแก้พิษสัตว์(เอากิ่งแห้งมาทำปลัดขิกเก็บไว้ใช้ทำ
ยาได้) มักใช้เดี่ยวๆ ราก,ต้น ฝนน้ำข้าวข้าว เป็นน้ำกระสายยา ใช้กับเด็กด้วย ใช้เข้ายาแก้ตัว
ร้อน แก้ซาง การฝนยา ฝนทางเดียว ฝนในน้ำข้าวข้าว(ถ้าร้อนในมาก) 21 – 25 ครั้ง/แก้ว ใส่
ยาไปในขวด1เม็ด (ยาเม็ดแก้ไข้เพื่อซาง) ให้เด็กรับประทาน เด็กเล็กใช้ใส่ขวดนมดื่มได้ .

ขนดอก

ชื่อวิทยาศาสตร์ Mimusops elengi L. (พิกุล)

ชื่อสามัญ Lagerstroemia calyculata Kurz. (ตะแบก)

ชื่อวงศ์ Sapotaceae (พิกุล) Lythraceae (ตะแบก)

ขนดอก ไม้ยืนต้นตายจากต้นพิกุลและต้นตะแบก

ขนดอก รสหอมสุขุม สรรพคุณ บำรุงตับ ปอด หัวใจ บำรุงทารก
ในครรภ์ ทำให้ใจชุ่มชื้น

* ขนดอก ได้มาจากแก่น(ต้นใหญ่ๆ)ต้นพิกุล ต้นตะแบก ต้นกะท้อน(หมอ
พื้นบ้านพบ) ที่เป็นโพรงของต้นทั้ง 3 ต้น ต้นสดใหญ่ๆ ยังไม่ตาย
บางอันก็มีขนดอกอยู่ข้างในได้ ลักษณะเหมือนไม้ฝูสีขาวเป็นจุดๆ
(เป็นเชื้อราเป็นวงๆ จุดขาวๆ เป็นดอก จึงเรียกว่าขนดอก) ในเนื้อ
ไม้

ข่อย

ชื่อวิทยาศาสตร์ Streblus asper Lour.

ชื่อวงศ์ Moraceae

ชื่อสามัญ Siamese rough bush, Tooth brush tree

ชื่ออื่น ตองชะแห่น (กาญจนบุรี) กักไม้ฝอย (ภาคเหนือ)
ส้มพอ (เลย)

ข่อย ไม้ยืนต้นขนาดกลาง

แก่น รสเมาเบื่อ สรรพคุณ แก้แมงกินฟัน แก้ริดสีดวงจมูก

เปลือกต้นและเนื้อไม้ รสเมาเบื่อ สรรพคุณ แก้แมงกินฟัน แก้
ปวดฟัน

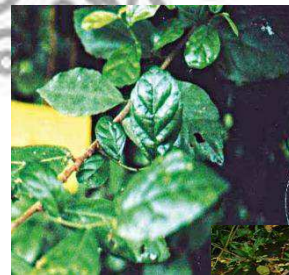
ใบ รสเมาอ่อน สรรพคุณ คั่วให้กรอบขงน้ำรับประทานเป็นยา
ระบายอ่อน ๆ

เมล็ด รสมันร้อนน้อย สรรพคุณ บำรุงธาตุ เจริญอาหาร แก้ท้องขึ้นอืดเฟ้อ เป็นยา
อายุวัฒนะ

ราก รสเมาเบื่อ สรรพคุณ ฆ่าพยาธิ แผลเน่าเปื่อย

* ข่อย ใบมัน, สากที่ใต้ใบ เมล็ดข่อยจะเล็กๆ กลมๆ คล้ายเมล็ดพริกไทยร้อน เนื้อไม้จะหายาก
ใบต้องไปเก็บที่ต้นเอง นำมาตากแห้ง ชงเป็นน้ำชา ใช้เป็นยาระบาย

ข่อย มี ข่อยหยอง ต้นเดี่ยว ใบมีหนาม ใบหนา สีเขียวเข้ม และ ข่อยดำ มีแต่ลูก ไม่มีดอก

ข่อยหย็อง หรือ ข่อยเตี้ย

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Streblus ilicifolius* (Vidal) Corner

ชื่อวงศ์ MORACEAE

ชื่ออื่น ข่อยหยอง ข่อยหนาม กะซึ่ม ข่อยเตี้ย ผักรด(ประจวบฯ) ข่อยดิน หัสสะท้อน(เหนือ) ซาป่า(ศรีราชา) กั้นทรง(สุราษฎร์)

ข่อยหยอง หรือ ข่อยเตี้ย ไม้ยืนต้นขนาดกลาง

รากและเนื้อไม้ รสเมาเบื่อ สรรพคุณ ขับปัสสาวะ ขับเมือกมันในลำไส้ แก้กระษัย ไตพิการ แก้คลื่นเหียนอาเจียน

* ข่อยหยอง ต้นเล็ก ใบมีหนาม ใบหนา สีเขียวเข้ม

เขี้ยววง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Polyscias fruticosa* Harms.

ชื่อวงศ์ ARALIACEAE

ชื่อสามัญ Ming aralia

เขี้ยววง (เล็บครุฑ) ไม้ต้นขนาดย่อม

ราก รสจืดเย็น สรรพคุณ แก้กระษัยไตพิการ ขับปัสสาวะ แก้พิษขาง แก้ไข้ แก้สะอึก แก้ปวดศีรษะ ตัวร้อน แก้ไข้สันนิบาต เมล็ด รสเมาเบื่อ แก้พิษสัตว์กัดต่อย ถอนพิษ

* เขี้ยววง กับ เล็บครุฑ

- เขี้ยววง ลูกจะมีเขี้ยว 2 เขี้ยวเหมือนของงู ใช้ลูกแห้งๆ ฝนกับสุราเป็นน้ำกระสายยา ใช้ดื่ม(30cc หรือแก้วเล็ก) หรือใช้ทา แก้พิษสัตว์
- เล็บครุฑใบคล้ายต้นขี้ครอก มี 2 ต้น คือ เล็บครุฑที่เป็นไม้ประดับใบฝอย กับ ไม้ประดับต้นเล็ก (ใช้รากฝนน้ำซาวข้าว แก้ไฟลามทุ่ง เริม งูสวัด)

ໄໝ່ເນົ່າ

ชื่่วริทยาศาสตร์ Vitex glabrata R. Br.

ชื่่ววงศ์ VERBENACEAE

ชื่่วอื่น คมขวาน, ฝรังโศก(กลาง), ชี้เห็น (อุบลราชธานี-เลย), ปลูก (เขมร - สุรินทร์)

ໄໝ່ເນົ່າ ໄມ່ຍິ้นตันขนาดกลาง

เปลือกตัน รสฝาดหวานชุ่ม สรรพคุณ แก้พิษตานซาง แก้อุจจาระเป็นฟอง เหมือนเปรี้ยว
แก้ท้องเสีย แก่ตานขโมย ขับพยาธิไส้เดือนในท้อง เข้าตำรับยาแก้พยาธิตานซางในเด็ก
บำรุงเนื้อหนัง

ราก รสฝาดหวานเบื่อ ขับพยาธิไส้เดือน บำรุงธาตุ เจริญอาหาร

* ໄໝ່ເນົ່າ กับ ตะพูนหรือกระพูน คล้ายกันมาก สมุนไพร 2 ชนิดนี้จะไม่
อยู่ในบริเวณเดียวกัน จะแยกบริเวณชัดเจน มักจะใช้เข้าตำรับยา
ไม่นิยมใช้เป็นยาเดี่ยว ໄໝ່ເນົ່าคคล้ายกระพูนมาก แยกใบ/ตัน ไม่
ค่อยออก ให้ดูที่ยางโดยการใช้น้ำคั้น

- ໄໝ່ເນົ່າ ยางดำ ลูกใหญ่สีดำ กลิ่นเหม็นเยียนๆขนาดเท่าลูกหมาเลียบ
- กระพูน ยางขาว ลูกเล็ก

ໄໝດ

* ໄໝດ ມີ 2 ແບບ ຄື ໄໝດລຸກ ກັບ ໄໝດຍືນຕົ້ນ

ໄໝດ (Pilea microphylla) ໄໝດລຸກ

ໄໝດ ໄໝດຂະໜາດເລັກ ເປັນໄໝດວບນ້ຳ ຂຶ້ນຕາມທີ່ຊຸ່ມຊື່ນ ຂຶ້ນຕາມຕົກ ກະຄາງຕົ້ນໄມ້ ຂະໜາດປະມານໄໝດ ໃຊ້ນ້ຳຂາວຂ້າງຫຼືນ້ຳປຸນໄສເປັນນ້ຳກະສາຍຍາ ຜູ້ໃຫຍ່ ຄ້າໃຊ້ແກ້ໂຣຄືວຸ້ນ ເຮັມ ຮູສວັດ ໃຫ້ໃຊ້ ເຫຼົ້າຂາວ ໃຊ້ແກ້ພິໄສໃຫ້ເດັກ ກິນ/ຫາ ໄໝດຍືນຕົ້ນເຂົ້າເປັນຕ້ານຮ້າຍ

ໄໝດ ໄໝດຍືນຕົ້ນ

ໄໝດ ຮສເມາເບື້ອ ສຣຣພຸດ ແກ້ໂຣຄືວຸ້ນ ກະຄາງເຄື່ອນ

ດອກ ຮສເມາເບື້ອ ສຣຣພຸດ ຂັບພາຍໃສ່ເດືອນໃນທ້ອງ

ລູກ ຮສເມາເບື້ອ ສຣຣພຸດ ຕ້າພອກຝີ ບໍ່ມ່ນອງໃຫ້ແຕກເຮັດ

ເປືອກຕົ້ນ ຮສເມາເບື້ອ ສຣຣພຸດ ຕ້າຕົ້ນເອານ້ຳຍອດທູ ແກ້ແມ່ເຂົ້າທູ

ກະຟີ ຮສເມາເບື້ອ ສຣຣພຸດ ແກ້ເຄື່ອນຂ້າງ

ແກ່ນ ຮສເມາເບື້ອ ສຣຣພຸດ ແກ້ໂຣເຮືອນ

ຮາກ ຮສເມາເບື້ອ ສຣຣພຸດ ແກ້ພາຍໃສ່ ຂີ້ກະຄາງ ແກ້ຮຸ້ງແຄ

คองคาเตือด(หมากเล็กหมากน้อย)

ชื่อวิทยาศาสตร์ Arfeuillea arborescens Pierre

ชื่อวงศ์ SAPINDACEAE

ชื่ออื่น หมากเล็กหมากน้อย ข้างเผือก ตะไล ตะไลคองคา สมุยกุย

คองคาเตือด (หมากเล็กหมากน้อย) ໄໝດຍືນຕົ້ນຂະໜາດກາງ

ໄໝດ ເປືອກ ຕົ້ນ ຮສເຢັນເຜື້ອນ ສຣຣພຸດ ຕົ້ມເອານ້ຳອາບ ແກ້ຕົ້ນ ແກ້ຂາງ ຕ້າຮ້ອນ

* คองคาเตือด ดอกเป็นกระจุก ลูกมีปีก 3 ปีก
มีผลอยู่ข้างใน 2 เม็ด ผลคล้ายสะแก(สะแกมีสี่ปีก)

คนทา (สีฟัน กะลันทา)

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Harrisonia perforata* (Blanco) Merr.

ชื่อวงศ์ SIMAROUBACEAE

ชื่ออื่น กะลันทา สีฟัน สีฟันคนตาย สีฟันคนทา จี้ จี้หนาม สีเตาะ หนามจี้

คนทา (สีฟัน กะลันทา) ไม้พุ่มขนาดใหญ่

รากและต้น รสขมฝืดปนฝาดเย็น สรรพคุณ แก้ท้องร่วง บิด ลดความร้อน
ในร่างกาย กระตุ้นพิษไข้ พิษเมาเบื่อ ไข้กาฬ ไข้หัวลมทุกชนิด แก้ร้อนใน
กระหายน้ำ เป็นไข้ท้องร่วง
ลูก นำมาตำหนับที่ง่ามนิ้วเท้า แก้น้ำกัดเท้า

* คนทา ส่วนใหญ่ซื้อได้แต่ต้น(ใช้ต้นแทนได้) ไม่นิยมใช้เป็นยาเดี่ยว อยู่ในยา 5 ราก
เบญจโลกวิเชียร ใช้แก้พิษเริม งูสวัด

คนที่สอเขมา หรือ คนที่สอดำ

คนที่สอเขมา หรือ คนที่สอดำ ไม้พุ่มขนาดใหญ่

เปลือกต้น รสร้อน สรรพคุณ แก้ปวดท้อง แก้เลือด
แก้ลม เป็นยาอายุวัฒนะ

รากและใบ รสร้อน สรรพคุณ ต้มรับประทานหรือ
ประคบ แก้ปวดข้อ ปวดกล้ามเนื้อ บำรุงและรักษาไข้

ใบสด ร้อนรสหอม สรรพคุณ คั้นเอาน้ำรับประทานแก้ปวดศีรษะ รักษาเยื้องมูกอักเสบ
ถอนพิษสาหร่ายทะเล

ยาง รสร้อนเมา สรรพคุณ (กิน)บำรุงกำลัง ขับเลือดขับลมให้
กระจาย (ทา)ฆ่าพยาธิผิวหนัง แก้कुตหะรัต (ใช้เข้ายาดำรับ)

ราก รสเมาร้อน สรรพคุณ แก้ลม ขับเหงื่อ แก้ริดสีดวงแห้ง

* คนที่สอเขมา หรือ คนที่สอดำ

- คนที่สอเขมา 5 แฉก เป็นไม้พุ่มขนาดใหญ่
- คนที่สอดำ 3 แฉก ดอกสีม่วง
- คนที่สอบ้าน 3 แฉก
- คนที่สอทะเล 3 แฉก เป็นใบเดี่ยว หรือ ออกตรงข้าม หรือ
สลับออกเวียน ดอกม่วง ส่วนใหญ่เป็นยาดำรับ

คัตลัน

ชื่อวิทยาศาสตร์ Walsur trichostemon Miq.

ชื่อวงศ์ MELIACEAE

ชื่ออื่น กัดลัน ลำไยป่า มะคาลัน คาลัน

คัตลัน ไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงใหญ่

รากหรือต้น รสร้อนจัด สรรพคุณ แก้เส้นเอ็นพิการ บำรุงเส้นเอ็น ห้ามใช้กับบุคคลที่เป็น
โรคเส้นประสาทพิการ

- * คัตลัน ชาวบ้านเรียก กัดลัน ใบคล้ายลิ้นจี่ป่า ใบเล็ก ลูกออกเป็นช่อ เปลือกลูกขรุขระสีเหลือง เวลา
กัดใบจะชาที่ปาก(ชากว่ากัดกานพลู) ใช้รากกับต้นเป็นยา พิภพที่มีคัตลัน เบญจมูลน้อย เบญจ
มูลใหญ่ กับทศมูลใหญ่ ลูกกลมเหมือนลำไย ออกเป็นพวง สีเหลือง มีรสเปรี้ยวหรือหวาน ใบ
คล้ายใบลำไยแต่ขนาดใหญ่กว่า ต้นโตกว่าลำไย

คราม

ชื่อวิทยาศาสตร์ Indigofera tinctoria L.

ชื่อวงศ์ LEGUMINOSAE

ชื่อสามัญ Indigo

ชื่ออื่น คราม(ไทย) คาม(เหนือ,อีสาน) ครามย้อม(กรุงเทพฯ)

คราม ไม้พุ่มต้นเล็ก

ใบ รสเย็น สรรพคุณ ดับพิษ แก้ไข้ตัวร้อน แก้ปวดศีรษะ

ต้น รสเย็น สรรพคุณ ฟอกขับปัสสาวะให้บริสุทธิ์ แก้กระษัย

แก่นิว แก้ปัสสาวะขุ่นข้น

* คราม (ช้าครามใหญ่,ช้าครามป่า) อยู่ตามทุ่ง ที่รกร้าง ขึ้นตามป่าละเมาะทั่วไป ดอกสีชมพู ครามอื่นๆ

- มั่งกระต่าย ครามต้นเล็กๆ กระต่ายชอบไปนอน

ใช้ทั้งต้น ดองสุรา แก้มูกติด

- ครามขน ใช้เป็นยาแต่ยังไม่ทราบ มีอยู่ที่มหิดล

- อาจมีการวินิจฉัยแยกต้นของคราม

- ครามทะเล ใบละเอียดเล็ก รสเค็ม นำมารับประทานได้ พบตามชายทะเล

ชลบุรี สมุทรสาคร สมุทรสงคราม นิยมทำเป็นอาหารพื้นบ้านมากกว่า จะรักษาโรคผิวหนังได้

คางแดง(คาง ก้างขี้มอด มะขามป้า)

ชื่อวิทยาศาสตร์ Albizia ebbeckoides Benth.

ชื่อวงศ์ Leguminosae

ชื่ออื่น กาง ข่าง ก้างขี้มอด จามจู้ริง

ลักษณะ ไม้ยืนต้นมีขนาดเล็กจนถึงขนาดใหญ่ลำต้นสูง ใบจะมีลักษณะใหญ่

และดอกหนาหีบ คล้ายใบถินถ่อนหรือใบจามจู้ริง ดอกจะออกดอก

เป็นผลฝอยฟูเหมือนกับดอกจามจู้ริง แต่ดอกจะเป็นสีเขียวๆ ขาวๆ

และมีกลิ่นหอม ฝักนั้นจะมีลักษณะแบนและโตคางแดง(คาง,ก่า

งขี้มอด,มะขามป้า) ไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่

เปลือกต้น รสฝาดเผื่อน สรรพคุณ แก้ท้องร่วง แก้ตกโลหิต แก้

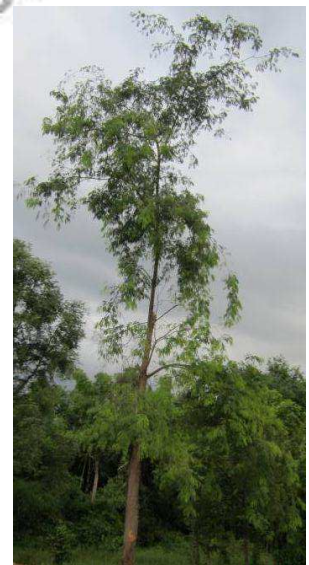
บวม แก้ฝี แก้พยาธิ เปื่อยเน่า แก้ล่าไส้พิกการ บำรุงธาตุ ฝนทา

รักษาโรคเรื้อน แผลเน่าเปื่อยเรื้อรัง ทาหัวผี

ใบ รสเผื่อน สรรพคุณ แก้ไอ

ดอก รสหวาน สรรพคุณ บำรุงธาตุ แก้ปวดบาดแผล แก้พิษฟกบวม

แก้คุดทะราด แก้ตาอักเสบ

ควินิน(ต้นชิงโคน่า) สะเดาอินเดีย

ชื่อวิทยาศาสตร์ Cinchona ledgeriana Moens

ชื่อวงศ์ RUBIACEAE

ชื่อสามัญ Quinine

ชื่ออื่น กิมโกยนับ กิมโกยเล็ก (จีน) สะเดาอินเดีย ควินิน ชิงโคนา

ควินิน(ต้นชิงโคน่า) ไม้ยืนต้นขนาดกลาง ขึ้นอยู่ตามที่สูงจากระดับ 1,000 เมตรขึ้นไป เป็นต้นจาก

ต่างประเทศ พบมากที่สุดที่หิบบ จ.ชลบุรี

ก้าน ใบและเปลือก รสขมจัด สรรพคุณ แก้ไข้จับสั่น (มาลาเลีย) แก้ไข้ป่า บำรุงน้ำดี แก้อ่อนใน

* จำพวกสะเดา ก้านจะแข็งๆ มีใบประกอบแบบขนนกสองชั้น สะเดาชั้นเดียว เลียนชั้นเดียว ปีบจะมีสามชั้น

ชิงโคน่ากับสะเดาอินเดีย สามารถนำมาสกัดได้สารสำคัญที่ใช้แก้ไข้พวกมาลาเรียได้ แต่มีฤทธิ์ต่างกัน ชิงโคน่า ผลิตควินิน จากเปลือก(มี quinine sulfate) มันเป็นต้นเดียวกัน สกัดออกมาได้สารรสขม สะเดาอินเดียก็สกัดออกมาเป็น chloroquine แก้มาลาเรียได้เหมือนชิงโคน่า แต่มีการเรียกเพี้ยนมาเป็นควินิน จริงๆแล้วควรจะเรียกสะเดาอินเดียว่า chloroquine

-ชิงโคน่า >> ควินิน

-สะเดา >> chloroquine ฆ่าเชื้อได้แค่บางตัว ฤทธิ์อ่อนกว่าควินิน

ชิงโคน่าต้นใหญ่กว่าสะเดา เป็นดอกออกช่อเหมือนสะเดา แต่ใบรสขมกว่าสะเดาธรรมดา ยอดควินิน มีสีเขียวตองอ่อน แต่สะเดายอดสีแดงๆ

คูน

ชื่อวิทยาศาสตร์ Cassia fistula L.

ชื่อวงศ์ LEGUMINOSAE - CAESALPINIOIDEAE

ชื่อสามัญ Golden shower Indian laburnum Pudding-pine tree

ชื่ออื่น กุเพยะ (กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี) ชัยพฤกษ์ ราชพฤกษ์ (ภาคกลาง)

ป๊อญ บูโย เปอโซ แม่หล่าหู่ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ลมแล้ง (เหนือ)

คูน (ราชพฤกษ์ ชัยพฤกษ์) ไม้ยืนต้นขนาดย่อม

เนื้อในฝัก รสหวานเอียน สรรพคุณ ระบายท้อง ช่วยบรรเทาแน่นหน้าอก ฟกช้ำ แก้ลม
เข้าข้อและขัดข้อ

ดอก รสขมเปรี้ยว สรรพคุณ แก้ไข้ เป็นยาระบาย

เปลือกและใบ รสฝาดเมา สรรพคุณ บดผสมทาสี และเม็ดผื่นตามร่างกาย

ใบ รสเมา สรรพคุณ ฝนทารักษาขี้กลาก เป็นยาระบายท้อง แก้คุดทะราด (ใบใช้เข้ายาตำรับ)

เปลือกต้น รสฝาด สรรพคุณ แก้ท้องร่วง สมานแผล

เม็ดและเปลือกฝัก รสเมาเบื่อ สรรพคุณ ถอนพิษยาเบื่อเมา ทำให้อาเจียน

กระพี้ รสเมา สรรพคุณ แก้รำมะนาด

- ราชพฤกษ์ ใบใหญ่ ดอกสีเหลือง ห้อยเป็นพวง ฝักกลมยาวเกลี้ยง เนื้อในสีดำ
- ชัยพฤกษ์ ออกดอกที่ปลายกิ่ง เป็นช่อดอกมีสีชมพูแซมขาว ออกดอกห้อยลง ดอกออกน้อยกว่า ใบไม่ค่อยร่วง ใช้เนื้อฝักกินกับหมาก มีรสขมหวานเล็กน้อย ฝักเป็นก้ามหยา ฝักเนื้อในเหมือนราชพฤกษ์ ใบมีขน
- กัลปพฤกษ์ ฝักเป็นก้ามหยา เนื้อในสีขาว แต่ออกดอกตามกิ่ง มีฤทธิ์ทางยาแรงที่สุด(ฝาด)
- กาฬพฤกษ์ ฝักใหญ่กว่ากัลปพฤกษ์แต่สั้น ไม่มีขน เนื้อในฝักเหมือนราชพฤกษ์(หวานเอียน) แต่ทุกอันนิยมใช้เนื้อในฝักกับเปลือกต้น

ลำต้น

แค (แคแดง แคขาว)

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Sesbania grandiflora* (L.) Desv.
 ชื่อวงศ์ Leguminosae-Papilionoideae
 ชื่อสามัญ Hummingbird tree, Butterfly tree,
 AgatiAgasta, Sesban, Vegetable humming bird
 ชื่ออื่น แคบ้านดอกแดง แคขาว แคแดง

แค (แคแดง แคขาว) ไม้ยืนต้นขนาดกลาง

เปลือกต้น รสฝาดจัด ต้มกับน้ำปูนใส
 สรรพคุณ แก้ท้องร่วง คุมธาตุ แก้บิดมูกเลือด
 สมานแผลทั้งภายในและภายนอกแก้ท้องเสีย
 แก้ไข้หัวลม

ใบ รสจืดมัน สรรพคุณ แก้ไข้เปลี่ยนอากาศ (ไข้หัวลม) แก้ไข้หวัด

เปลือกต้นแคป่าหรือแคอ่าว รสฝาด สรรพคุณ ต้มเอาน้ำชะล้างบาดแผลให้แผลหายเร็ว

- * แคขาวนิยมใช้ทำอาหาร มักใช้เปลือกต้นทำยา เป็นต้นไม้ใหญ่ ขึ้นอยู่ตามป่า ไม่ค่อยใช้ทำยา ใช้เปลือกต้นเอามาทำยาแก้มาลาเรีย
- แคป่าจะฝักกลมใหญ่ยาว ขรุขระ สีเขียวๆ ใบใหญ่เท่าฝ่ามือ เป็นใบเดี่ยว
 - แคแสด ฝักคล้ายแคป่า ออกดอกสีแสด
 - แคฝอย(แคฝรั่ง แคกะทิ) ดอกสีขาวฝอยๆ ใบร่วงหมดเหลือดอก ใช้ดอกต้มกินบำรุงน้ำมัน
 - มักใช้แคแดง แคขาว แคทะเล (แคอ่าว) เป็นยาแก้ไขยศาสตร์ทุกชนิด ใช้เปลือก กับพวกแก่นสน แคทั้งสามจะไม่จมน้ำเลย
 - แคแดง แคขาว อยู่ในทศมูลใหญ่

แคแตร์(แคเกล)

ชื่อวิทยาศาสตร์ Dolichandrone spathacea (Linn.) K. Schum.

ชื่อวงศ์ BIGNONIACEAE

ชื่ออื่น แคนา (กลาง) แคน้ำ แคยอดดำ (ใต้) แคทะเล (ตราด) แคตุ้ย แคผา แคหยุฮ้อ แคแหนแห้ (เหนือ) แคทราย (สุพรรณบุรี)

แคแตร์ (แคเกล) ไม้ยืนต้นขนาดใหญ่มาก ดอกสีขาวยาวเหมือนแตรเดี่ยวพहार ขนาดดอกเหมือนดอกลำโพง ดอกสีขาว ขอบริ้ว ติดฝัก ในทศมูลใหญ่ เบญจมูลใหญ่ จะใช้รากเข้าตำรับยา ดอก รสหวานเย็น สรรพคุณ ขับเสมหะและโลหิต ขับผายลม ราก รสหวานเย็น สรรพคุณ ขับเสมหะ แก้กลม

แคฝอย (แคขาว)

ชื่อวิทยาศาสตร์ Dolichandrone crisa Seem.

ชื่อวงศ์ BIGNONIACEAE

ชื่ออื่น แคนา (โคราช) แคขาว (เหนือ) แคแฉ แคปีฮ้อ แคตุ้ย

แคฝอย (แคขาว) ไม้ยืนต้นขนาดกลาง เนื้อไม้และเปลือกตัน รสฝาดเย็นหวาน สรรพคุณ แก้ก้องร้วง แก้กวม แก้กโลหิต แก้กพยาธิ แก้กไฟ

ราก รสฝาดเย็น สรรพคุณ แก้กริดสีดวงอก

* เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางใบประกอบแบบขนนก มีใบย่อย

35 คู่ รูปหอกโคนโต ใบโตกว่าแคบ้าน ดอกสีขาว เกิดตามป่าเขาและป่าโปร่งทั่วไป

คำไทย(คำเงาะ)

ชื่อวิทยาศาสตร์ Bixa orellana L.

ชื่อวงศ์ BIXACEAE

ชื่อสามัญ Annatto Tree

ชื่ออื่น คำเงาะ คำแงะ คำไทย คำแฝด คำยง ชาตี จำปู้
ส้มปู้ (เขมร-สุรินทร์) ชาต (ภาคใต้) ซิติหมัก (เลย)
มะกายหยุม แสต (ภาคเหนือ) หมากมอง (ฉาน-
แม่ฮ่องสอน)

คำไทย(คำเงาะ) ไม้พุ่มขนาดใหญ่ หรือไม้ยืนต้นขนาดเล็ก

ดอก รสหวาน สรรพคุณ บำรุงโลหิต แก้โรคโลหิตจาง สมานแผล แก้บิด แก้โรคไต
เมล็ด รสร้อนขม สรรพคุณ แก้ลม สมานแผล ตัดไข้
รก (เนื้อหุ้มเมล็ด) รสหวาน สรรพคุณ ระบายท้อง

* คำแสต คำไทยคนละต้นกัน

- คำแสต ลูกสีแสด ก้นแหลม ยอดอ่อนแดง ปลายแหลมรี ดอกใหญ่กว่าคำไทย สรรพคุณใช้แทนกันได้ แต่เมล็ดมีสีส้มๆเหมือนกัน นำมาย้อมสีอาหารได้
- คำไทย ลูกสีเขียว ก้นลึก ยอดอ่อนสีเขียว คำไทยค่อนข้างป้อมแบนๆ มีก้นของผลเว้า มีขน
- คำเงาะเป็นอีกชื่อของคำไทย ลูกเหมือนเงาะ

คำฝอย(คำ ดอกคำ)

ชื่อวิทยาศาสตร์ Carthamus tinctorius L.

ชื่อสามัญ Safflower, False Saffron, Saffron Thistle

ชื่อวงศ์ Compositae

ชื่ออื่น คำ คำฝอย ดอกคำ (เหนือ) คำยอง (ลำปาง)

คำฝอย (คำ ดอกคำ) ไม้ล้มลุกเนื้ออ่อน เป็นพืชไร่

ดอกแห้ง รสหอมร้อน สรรพคุณ บำรุงหัวใจ บำรุงประสาท ขับระดู รักษาโรคตีพิการ
เกสร(จะเป็นอันเดียวกับดอก) รสหวาน สรรพคุณ บำรุงโลหิตและน้ำเหลืองให้เป็นปกติ
แก้แสบร้อนตามผิวหนัง

เมล็ด รสหวานร้อน สรรพคุณ ระบายท้อง ขับเสมหะ แก้โรคผิวหนัง แก้บวม ขับระดู
ป่นเป็นยาพอก แก้ปวดมดลูกหลังคลอดบุตร(เมล็ดหายาก)

น้ำมันจากเมล็ด รสร้อน สรรพคุณ แก้โรคขัดข้อ แก้ลมพาต แก้ฝี

* มีข้อมูลว่าลดไขมันในเส้นเลือด ให้เข้าตำรับยาร่วมกับยาอื่นๆ รับประทานเป็นยาเดี่ยวนานเกิน 3
เดือน อาจทำให้เม็ดเลือดแดงผิดปกติได้

คว่ำตายหงายเป็น(ฮ่องสามย่านตัวผู้)

ชื่อวิทยาศาสตร์ Kalanchoe pinata Pers.

ชื่อวงศ์ CRASSULACEAE

ชื่อสามัญ Air Plant Life plant.

ชื่ออื่น กระถางเพาะ;กระเร;กาลำ (ตราด) แข็งโงะ ต้นตายใบเป็น ต้นตายปลายเป็น

(จันทบุรี) ตรัง) ตาละ (มลายู ยะลา) นิรพัตร เบญจฉัตร (ภาคกลาง)

ปะเตียลเพลิง (เขมร จันทบุรี) เพระอะแพระ (ประจวบคีรีขันธ์) โปะพะพะ

(นครราชสีมา) มะตบ ยาเท้า (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) ล็อบแล็บ ลูกลับ

ลูมล้าง (ภาคเหนือ) ส้มเช้า (ประจวบคีรีขันธ์)

คว่ำตายหงายเป็น (ฮ่องสามย่านตัวผู้) ไม้ต้นเล็ก เนื้ออ่อน

ใบ รสเย็นเผื่อน สรรพคุณ ตำพอกแก้ปวด

แก้อักเสบ ฟกบวม และถอนพิษ แก้ปวดแสบปวด

ร้อนที่ผิวหนัง น้ำที่คั้นจากใบผสมการบูรใช้ทาถูขนาด

แก้เคล็ด แก้ช้ำชอก ข้อแพลง

ไคร้เครือ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Raphistemma pulchellum* (Roxb.)

ชื่อวงศ์ ASCLEPIACEAE

ชื่ออื่น ข้าวสาร(กลาง) เครือเขาหนัง(เหนือ) ข้าวสารดอกใหญ่(กรุงเทพฯ)เคือคิก(สกลนคร) โอเคือ(ลาว)

ไคร้เครือ(สระบุรี) เซงคุยม้งมือม้งอุยเหมือเซงครีย(กะเหรี่ยง-ลำปาง) เมืองสา(ชุมพร)

ไคร้เครือ ไม้ต้นเล็ก

ราก รสขมขึ้นปร่า สรรพคุณ แก้พิษไข้ พิษกาฬ เจริญอาหาร ชูกำลัง

* ไคร้เครือ ไม่ใช่ไม้ต้นแต่เป็นเครือ ตะไคร้ทุกต้นเป็นเครือ ใช้แต่ราก

- ไคร้เครือ มีการวิจัยว่า ใช้นานๆ อาจมีความเสี่ยงต่อการเป็นมะเร็งในทางเดินปัสสาวะ จึงตัด

ไคร้เครือออกจากยาในบัญชียาหลักแห่งชาติ

ฮ่องสามย่าน (ต้นเขากวาง)

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Kalanchoe laciniata* (Linn.) DC.

ชื่อวงศ์ CRASSULACEAE

ชื่ออื่น เถาไฟ ฮอมแฮม

ฮ่องสามย่าน ไม้ต้นขนาดเล็ก

ใบ รสเย็น สรรพคุณ ต้มน้ำดื่มลดพิษ แก้ปวด รับประทานภายในดับพิษร้อน ใบผสมน้ำ
ประสานทองสะตุ ต้มน้ำดื่มแก้ให้แห้ง บดเป็นผงทาเส้นเด็กก่อนแก้ละอองซาง

* ฮ่องสามย่าน คือ ต้นเขากวางที่นิยมปลูกเป็นไม้ประดับ อันเดียวกับคว่ำตายหงายเป็น

จิวป่า (จิวผา นุ่นป่า)

ชื่อวิทยาศาสตร์ Bombax cambodiense (Pierre) Robyns

ชื่อวงศ์ BOMBACACEAE

ชื่ออื่น นุ่นป่า จิวป่าดอกขาว จิวดอกขาว ไกร จิวผา (เหนือ) จิวป่า (กลาง) จิวขาว
จิวป่า (จิวผา, นุ่นป่า) ไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ มีฝักคล้ายนุ่น
ดอกขาว มีจิวแบบดอกแดงแต่ต้นไม่มีหนาม

สรรพคุณจะต่างกัน

ราก รสเมาเบื่อ สรรพคุณ บำรุงกำลัง ทำให้อาเจียน

ใบ ต้มเป็นผง ทาภายนอกแก้ฟกช้ำ ผงกับน้ำทาแก้ต่อมอักเสบ

ดอกแห้ง ทำยาทาระงับความปวด และแก้พิษไข้ ใช้ผสมกับเมล็ดฝิ่น นำนมแพะ และ
น้ำตาลแก้ริดสีดวง แก้วร้อนใน

ยาง รสฝาด สรรพคุณ บำรุงกำลัง แก้กษัย

* จิว

- ดอกจิวแดง เข้ายาเย็น เช่น ทำขนมจีนน้ำเงี้ยว ทำจับเลี้ยง เข้ายาแดงฉิมพลี เปลือกจิวแดง
นำมาต้มน้ำดื่ม แก้โรคเท้าช้าง(ต้มเป็นน้ำแช่เท้า) หรือลดน้ำตาลในเลือด ใช้ลดความเจ็บป่วย
ของมะเร็ง บำรุงตับ ช่วยกล่อมประสาท
- จิวดำ มีอยู่ที่โป่งน้ำร้อน และสำนักสงฆ์ตะบกดเตี้ย ดอกสีเหลือง แก่นจะมีสีดำ เปลือกเหมือนจิว
อื่นๆ หายาก นำมาทำเครื่องราง

หงอนไก่ดอกกลม

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Celosia argentea* L.

ชื่อวงศ์ AMARANTHACEAE

ชื่ออื่น ดอกด้าย ด้ายสร้อย สร้อยไก่ หงอนไก่ หงอนไก่แดง หงอนไก่ดอกกลม หงอนไก่ฝรั่ง หงอนไก่ฟ้า

หงอนไก่ดอกกลม (หงอนไก่ป่า) ไม้ดอกต้นเล็ก ๆ ขึ้นตามข้างทาง

ราก รสเผ็ดขึ้นร้อนเล็กน้อย สรรพคุณ แก้ไข้เพื่อลม (ใช้ฤดูฝนมีอาการท้องอืดเพื่อ) แก้ไข้พิษ แก้โลหิต แก้ลมอัมพฤกษ์ บำรุงธาตุ แก้หืด แก้เสมหะ

* หงอนไก่ ใช้ราก เข้ากับยาอื่น(ใช้ชี้เท้าลูกวัวด้วย) อังที่เท่า ใช้ขั้บรกที่ค้ำงในมดลูก ใช้ในกรณีทารกตายในครรภ์เพื่อขับออกด้วย

หงอนไก่ทะเล

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Heritiera littoralis* Ait.

ชื่อวงศ์ Sterculiaceae

ชื่อสามัญ หงอนไก่ทะเล

ชื่ออื่น ไข่ควาย (กระบี่) ดุหน (ตริง)หงอนไก่ (กลาง สุราษฎร์ธานี)

ลูกกระโปกหมา (จันทบุรี)

หงอนไก่ทะเล ไม้ยืนต้นขนาดกลาง

ราก รสกร่อยเค็ม สรรพคุณ ขับน้ำคาวปลาหลังคลอดบุตร แก้ประจำเดือนไม่ปกติ

เหงือกปลาหมอทะเล แก้มปลาหมอ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Acanthus ebracteatus* Vahl / *Acanthus ilicifolius* L.

ชื่อวงศ์ ACANTHACEAE

ชื่อสามัญ Sea holly

ชื่ออื่น แก้มหมอ แก้มหมอเล จะเกร็ง นางเกร็ง อีเกร็ง
เหงือกปลาหมอน้ำเงิน

เหงือกปลาหมอ (ดอกขาว, ดอกสีฟ้า) ไม้พุ่มขนาดกลางใบใหญ่เป็นจัก

เว้าใหญ่ ริมใบมีหนามแหลมคม

ใบ รสร้อนเล็กน้อย สรรพคุณ ตำพอกรักษาโรคปวดบวมและ
แผลอักเสบ ต้มอาบแก้ผดผื่นคัน

ใบอ่อน ต้มกับเปลือกต้นอบเชย รับประทานแก้ท้องขึ้นอืดเพื่อ

ลูก รสร้อน สรรพคุณ ขับโลหิตอย่างแรงแก้ฝีตามซาง

ราก รสเผื่อนเค็ม สรรพคุณ ต้มอาบแก้พิษไข้หัวผื่นคัน

แก้โรคผิวหนังทุกชนิด

ต้น มัดตำให้ละเอียด พอกปิดแผลเรื้อรัง ถอนพิษ รับประทานแก้พิษฝีดาษ เป็นยาตัดรากฝี

ใช้ทั้ง ๕ รสร้อน สรรพคุณ แก้ไข้หัว แก้พิษฝี แก้พิษกาฬได้ดีมาก

* เหงือกปลาหมอทะเล กับ เหงือกปลาหมอนา

- เหงือกปลาหมอทะเล ใบใหญ่หยักเว้าใหญ่ ริมใบมีหนามแหลมคม
- เหงือกปลาหมอนา ใบไม่หยัก เป็นไม้เถาเลื้อยเล็กๆ ใช้ทั้งต้น ทำให้ร่างกายแข็งแรง เป็นยาอายุวัฒนะ
- เหงือกปลาหมอทั้ง 5 เป็นยาอายุวัฒนะ

จักรนารายณ์ (แปะตำปึง)

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Gynura divaricata* DC

ชื่อวงศ์ ASTERACEAE

ชื่อสามัญ Purple velvet plant , Purple passion vine

ชื่ออื่น แปะตำปึง

จักรนารายณ์ ไม้ต้นเล็ก ๆ

ใบสด รสเย็น สรรพคุณ ตำผสมสุราพอกปิดแก้พิษฝี

แก้ปวด แก้ฟกบวม ถอนพิษได้ดี แก้อักเสบทุกชนิด

แก้พิษสัตว์กัดต่อย

- คล้ายซินเจียเหม่าอี่ ใบก็เหมือนกัน ใบนำมารับประทานได้

(แต่ไม่มีดอก) ลดน้ำตาลในเลือด ลดความร้อน เป็นยาเย็นมาก ถ้า

รับประทานมากจะทำให้หน้ามืด ความดันโลหิตต่ำได้ สามารถรับประทานได้ 3-4 วันครั้ง

- จักรนารายณ์มีดอก ใช้พอกพิษฝี แก้ปวดแสบปวดร้อนตามผิวหนัง

จันทร์กระพ้อ

จันทร์กระพ้อ ไม้ยืนต้นขนาดกลาง

แก่น รสร้อนหอม สรรพคุณ แก้ไข้สันนิบาต แก้ไข้เพื่อเลือดลม

ดอก รสเย็นหอมจัด สรรพคุณ แก้ไอ บำรุงหัวใจ

* สกัดน้ำมันออกมามีกลิ่นหอมนาน

จันทน์เกราะ

จันทน์เกราะ ไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงใหญ่

เนื้อไม้ รสขมหอม สรรพคุณ แก้ไข้ตัวร้อน แก้ไข้เพื่อดี แก้กระษัย แก้ตับปอดพิการ

แก้ร้อนในกระหายน้ำ

จันทน์ชะมด หรือ จันทน์หอม

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Aglaia pyramidata* Hance

ชื่อวงศ์ MELIACEAE

จันทน์ชะมด หรือ จันทน์หอม ไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงใหญ่

แก่น รสขมหอม สรรพคุณ บำรุงหัวใจ แก้ลมวิงเวียน แก้คลื่นเหียนอาเจียน

ทำให้ใจชื้นบาน สดชื่นแจ่มใส ชูกำลังใช้ยาทำยาหอม

* จันทน์ชะมด กับ จันทน์หอม คนละต้นกัน

- จันทน์ชะมด ที่เรียกว่า จันทน์หอม ใช้ทำยาบำรุงหัวใจ อยู่ในตระกูลมะเกลือ แก่นมีสีน้ำตาลแดง กลิ่นหอมอ่อนๆ เนื้อไม้มีสีแดงคล้ำเกือบดำ มีขึ้นอยู่ทั่วไป ใบ ลูก และดอกคล้ายกับสะเดา

- จันทน์หอมนิยมแกะพระ เนื้อไม้ออกสีเหลือง มีมากแถวเพชรบุรีติดประเทศพม่า

- จันทน์หอม จันทน์พม่า อยู่ในตระกูลมะเกลือ ส่วนจันทน์ชะมดจะมีสองตัว คือ จันทน์หอม จันทน์พม่า ตระกูลจันทน์ จัดเป็นยาแก้ไข้ เนื้อไม้และสีอ่อนกว่าจันทน์ชะมด กลิ่นอ่อนกว่า เนื้อไม้กับใบของทั้งสองต้นนี้ไม่เหมือนกัน

จันทน์แดง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Dracaena lourieri* Gagnep.

ชื่อวงศ์ Dracaenaceae

ชื่ออื่น ลักกะจันทน์ ลักจัน (กลาง) จันทน์ผา

จันทน์แดง ไม้ยืนต้นขนาดย่อม เป็นแก่น ใช้เวลาปลูกประมาณ 30 ปี

จึงจะมีลูก มีต้นและลูกคล้ายจันทน์เทศแต่ขนาดใหญ่กว่า

จันทน์แดง คือ จันทน์ป่า รกและเมล็ดคล้ายจันทน์เทศ

แต่ไม่มีน้ำมันหอมระเหย

เนื้อไม้และแก่น รสขมเย็น สรรพคุณ แก้ไอ แก้ซางอันบึงเกิดแต่ดี แก้เลือดออกตามไรฟัน

แก้บาดแผล แก้ไข้เพื่อตีพิษการทำให้ชื่นใจ แก้อันดับพิษไข้ทุกชนิด ฝนทาแก้ฟกบวม

* จันทน์ผาจะหาง่ายกว่าจันทน์แดง

- จันทน์ผา จะขึ้นอยู่ทั่วไป ขึ้นตามหินจะลงแก่น ถ้านำมาปลูกทั่วไปเนื้อไม้จะอ่อนไม่ลงแก่น ใช้แทนกับจันทน์แดงได้

จันทน์เทศ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Myristica fragrans* Houtt.

ชื่อวงศ์ Myristicaceae

ชื่อสามัญ Nutmeg tree

ชื่ออื่น จันทน์บ้าน (เงี้ยว-ภาคเหนือ)

จันทน์เทศ ไม้ยืนต้นขนาดใหญ่

เนื้อไม้และแก่น รสขมหอมร้อน สรรพคุณ แก้ไข้ดีเลือด ดีพลุ่ง แก้กระสับกระส่าย ตาลอยแผลอสติ บำรุงตับ ปอด น้ำดี

เมล็ดใน รสหอมฝาดหวานสุขุม สรรพคุณ แก้กระหายน้ำ บำรุงกำลัง แก้ลม แก้จุกเสียด แก้กำเดา แก้ท้องร่วง แก้ปวดมดลูก ขับลมในลำไส้ บำรุงโลหิต แก้บิด บำรุงธาตุ รกหุ้มเมล็ด (ดอก) รสหอมฝาดร้อน สรรพคุณ บำรุงโลหิต บำรุงผิวเนื้อให้เจริญ

จันทน์ลูกหอม (จันทน์อินทร์)

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Diospyros decandra* Lour.

ชื่อวงศ์ Ebenaceae

ชื่ออื่น จันอิน จันโอ จันขาว จันลูกหอม อิน (ภาคกลาง)

จันทน์ลูกหอม ไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงใหญ่

จันทน์อิน ต้นไม้ฝาแฝด มีลูก 2 อย่าง คือ ลูกจันทน์และลูกอินทร์

เนื้อหอม รสขมหวาน สรรพคุณ บำรุงประสาท บำรุงเนื้อหนังให้สดชื่น แก้ไข้ดับ ปอดพิการ แก้ร้อนในกระหายน้ำ แก้เหงื่อตกหนัก ขับพยาธิ

ผลลูก รสหวานฝาด สรรพคุณรับประทานกับน้ำกะทิสด บำรุงกำลัง แก้ท้องเสีย

* ลูกอิน ลูกกลม มีเมล็ด / ลูกจัน ลูกแบน ไม่มีเมล็ด

จันทน์โอ หรือ ลูกอินทร์

จันทน์โอ หรือ ลูกอินทร์ ไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงใหญ่ ลูกจะออกเป็นสายๆ เหมือนลูกจิกนา เนื้อไม้ รสขมหวาน สรรพคุณ บำรุงประสาท บำรุงกำลัง แก้ตับปอดพิการ แก้ไข้ แก้ร้อนในกระหายน้ำ แก้เหงื่อตกหนัก แก้ไข้ตัวร้อน

จันทนา

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Toddalia asiatica* (L.) Lam. / *Tarenna hoensis* Pitard

ชื่อวงศ์ RUBIACEAE

ชื่ออื่น จันทนา (ประจวบคีรีขันธ์) จันทน์หอม (ระนอง) จันทน์ใบเล็ก จันทน์ขาว

จันทนา ไม้พุ่มยืนต้นขนาดกลาง

จันทนา เนื้อไม้มีสีเหลืองนวล ไม้ค่อยได้กลิ่น

เนื้อไม้ รสขมเย็น สรรพคุณ แก้ไข้อันบังเกิดแต่ตับและดี บำรุงเลือดลม

แก่น รสหอมเย็นติดร้อน สรรพคุณ แก้ไข้กำเดา บำรุงหัวใจ แก้ลม แก้อ่อนเพลีย

* จันทน์ขาวใบกว้างกว่า ปัจจุบันใช้จันทนาแทนจันทน์ขาว จันทน์ขาวไม่มีขาย หายากมาก ปัจจุบันไม่ค่อยพบในป่าแล้ว ยังพบบ้างในจังหวัดตราด

จาก

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Nypa fruticans* Wurm.

ชื่อวงศ์ Palmae

ชื่อสามัญ Mangrove palm, Nipa palm, Atap palm

ชื่ออื่น อัดตะ อยู่หลังคา

จาก ไม้กอใบคล้ายใบมะพร้าว เกิดที่ลุ่มเค็ม

ใบ รสฝาด สรรพคุณ แก้ลมจกรต่าง ๆ แก้เสมหะและดับพิษทั้งปวง

นมจาก เป็นเกี๊ยตสีน้ำตาลเข้ม นมจากจะออกเป็นคู่ๆ อยู่ใต้ท้องใบ รสฝาดกร่อย สรรพคุณ

แก้ลมจกร ลมป่วง แก้ไข้ ท้องเสียแก้พิษตานซางสิ้นเป็นผ้าละอองขาว แก้บิด

จามจรี, ก้ามปู, ฉำฉา

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Samanea saman* (Jacq.) Merr.

ชื่อวงศ์ LEGUMINOSAE-MIMOSOIDEAE

ชื่อสามัญ Rain Tree, East Indian Walnut

ชื่ออื่น ก้ามกราม ก้ามกุ้ง ก้ามปู จามจรี (ภาคกลาง), กิมปี่ (กระบี่), ฉำฉา สารสา สำสา ลัง (ภาคเหนือ), ตูตตู (ตาก), เส่คุ เส่คู่ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน)

จามจรี ก้ามปู ฉำฉา ไม้ยืนต้นขนาดใหญ่

เปลือกต้น รสฝาด สรรพคุณ สมานแผลในปาก ในคอ เหงือกหรือฟันผุ แก้ริดสีดวงทวาร แก้ท้องร่วง ห้ามโลหิตตกใน

เมล็ด รสฝาดเมา สรรพคุณ แก้กลาก เกลื้อน และโรคเรื้อน แก้เยื่อตาอักเสบ

ใบ รสเย็น สรรพคุณ ทำให้เย็นดับพิษ แก้ปวดแสบปวดร้อน

จิกเขา (จิกดง)

ชื่อวิทยาศาสตร์ Barringtonia fusiformis King

ชื่อวงศ์ BARRINGTONIACEAE

ชื่ออื่น พญามัจฉินทร์ จิกเขา

จิกเขา ไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงใหญ่

เปลือกต้น รสร้อนเล็กน้อย สรรพคุณ แก้ปวดศีรษะ แก้เสมหะพิการ แก้ระดูขาว

เมล็ด รสร้อน สรรพคุณ แก้แน่นจุกเสียด

* จิกเขา ใบใหญ่และยาวกว่า หมอพื้นบ้านเรียก จิกดง

* จิกนา ใบเล็กและสั้นกว่าจิกเขา

จิกนา (จิกน้ำ)

ชื่อวิทยาศาสตร์ Barringtonia acutangula

ชื่อวงศ์ Lecythidaceae

ชื่อสามัญ Indian Oak, Freshwater Mangrove

ชื่ออื่น จิกน้ำ กระโดนทุ่ง กระโดนน้ำ(อีสาน-หนองคาย), ปุยสาย ตอง(ภาคเหนือ) กระโดนสร้อย (พิษณุโลก) ลำไฟ(อุตรดิตถ์)

จิกนา ไม้ยืนต้นขนาดกลาง

เปลือกต้น รสร้อนเล็กน้อย สรรพคุณ แก้ปวดศีรษะ แก้เลือดออกตามไรฟัน ใช้เปลือก

เนื้อไม้ รสร้อนเล็กน้อย สรรพคุณ แก้แน่นจุกเสียด รัตมดลูกหลังการคลอดบุตร

แก้เยื่อตาอักเสบ แก้อาเจียน ฝนทาแก้ตัวร้อน แก้ไอเด็ก

ใบ รสฝาด สรรพคุณ แก้ท้องร่วง

ราก รสขื่นเอียน สรรพคุณ ระบายท้อง

* ใบอ่อนกับดอก มาจมน้ำพริกรับประทานได้

* นำมาแก้อาเจียนอย่างตันรักได้ (เสลดพังพอนตัวผู้ตำกับเหล้าขาวแก้ได้เช่นกัน)

จุกโรหิณี

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Dischidia major* (Vahl) Merr. / *Dischidia rafflesiana* Wall.

ชื่อวงศ์ ASCLEPIADACEAE

ชื่ออื่น บวบลม(อีสาน) นมตำไร(เขมร) เกาฟุงปลา(ภาคตะวันออก) กล้วยไม้(เหนือ)

จุกโรหิณี ไม้เถาไม่มีรากเป็นกระจุก ขึ้นอยู่ตามต้นไม้มียางสีขาว

ราก รสขมเย็น สรรพคุณ ถอนพิษไข้กาฬ แก้ร้อนในกระหายน้ำ ลดความร้อนในร่างกาย

บางตำราว่า รสขุขุม สรรพคุณ แก้ไข้เพื่อโลหิต แก้ลมปลายไข้

* บวบลม หรือ ฟุงปลาช่อน ตัดเอายางมาหยอดหูรักษาฝีในหู หูน้ำหนวกได้ (เอาฝักไปลนไฟก่อน)

ฟุงปลาช่อน ไม้เถาอาศัยต้นไม้อื่น รสขมเย็น บำรุงน้ำดี

เจตพังคี

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Cladogynos orientalis* Zipp. ex Span.

ชื่อวงศ์ EUPHORBIACEAE

ชื่ออื่น ใบหลังขาว (กลาง) เปล้าน้ำเงิน (ใต้) ตองตาพราน (สระบุรี); ตะเกีย เปล้าน้ำเงิน ขนาดตะกั่ว

(นครราชสีมา) มนเขา (สุราษฎร์ธานี) สมิ (ประจวบคีรีขันธ์) ปานดง พังคิ ปานดงเหลือง

เจตพังคี ไม้ต้นเล็ก ๆ รากมีกลิ่นหอม กลิ่นแรง เป็นไม้พุ่ม ใบเล็กสั้น ใบเล็กขอบไม่หยัก ถ้าใบใหญ่แล้ว

ขอบจะหยัก ใบมีกลิ่นหอม ต้นไม่เกิน 1 ฟุต

ราก รสเผ็ดขึ้นปร่า สรรพคุณ แก้ท้องขึ้นปวดแน่นในท้อง ขับลมทำให้เรอ ผ่นกับน้ำปูนใส

ผสมกับมหาหิงคุ์และการบูรทาท้องเด็กอ่อน แก้ท้องขึ้นอืดเฟ้อ แก้ปวดท้อง ขับผายลม

* ยังมีเจตพังคีต้นเล็กใบแข็งอีก 1 สายพันธุ์

เจตมูลเพลิงขาว

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Plumbago zeylanica* L.

ชื่อวงศ์ PLUMBAGINACEAE

ชื่ออื่น ตอชวา ตั่งชัว้วย (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ปิดปิวขาว (ภาคเหนือ)

เจตมูลเพลิงขาว ไม้พุ่มขนาดเล็ก ก้านใบเขียวขาว ใบนิ่ม ขอบใบปลิว ใบแห้งจะเหนียว

รากเจตมูลเพลิงขาวหักแล้วจะเหนียว เจตมูลเพลิงแดงรากจะเปราะเจตมูลเพลิงแดงจะมีฤทธิ์แรงกว่า

ใบ รสร้อน สรรพคุณ แก้ลมและเสมหะ

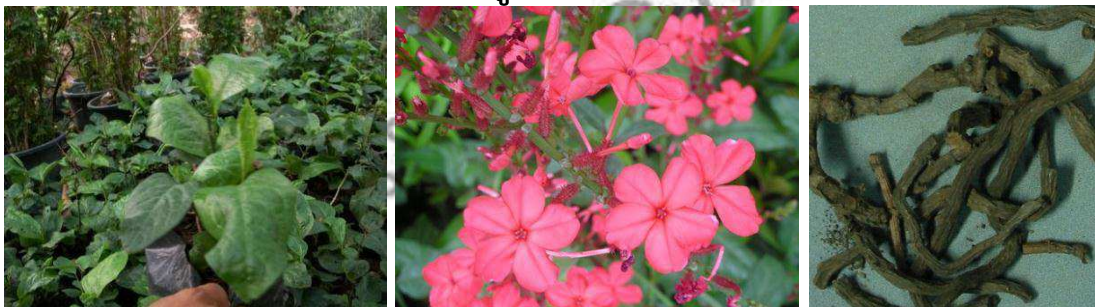
ดอก รสร้อน สรรพคุณ แก้โรคตา แก้หนาวและเย็น

ต้น รสร้อน สรรพคุณ ขับโลหิตประจำเดือน

ราก รสร้อน สรรพคุณ ขับลมในกระเพาะอาหารและลำไส้ แก้อืดเสียดขวาง แก้บวม

แก้คุดทะราด บำรุงธาตุไฟ บำรุงโลหิต

เจตมูลเพลิงแดง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Plumbago indica* L.

ชื่อวงศ์ PLUMBAGINACEAE

ชื่ออื่น คุยวู่ (กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี) ตั่งซู้ไว้ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ปิดปิวแดง (ภาคเหนือ) ไฟใต้ดิน (ภาคใต้) อุบะกูจ๊ะ (มลายู-ปัตตานี)

เจตมูลเพลิงแดง (ไฟใต้ดิน) ไม้พุ่มขนาดเล็ก ก้านใบแดง ใบหนาเรียกว่า ขอบใบไม่ปลิว ใบแห้งจะกรอบ เป็นยารสร้อนมาก

ราก รสร้อน สรรพคุณ บำรุงธาตุ บำรุงโลหิต ขับลมในลำไส้และกระเพาะอาหารให้เรอ แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ เสียดแน่นหน้าอก ทำให้ร่างกายเกิดความอบอุ่น ถ้ารับประทานมาก ทำให้แห้งลูก บดเป็นผง ปิดพอกฝี ทำให้เกิดความร้อน เคลื่อนฝีได้ แก้อืดเสียดขวาง ขับโลหิตระดู

* ปัจจุบันเจตมูลเพลิงแดงหายาก ราคาแพง ปัจจุบันมีการใช้เจตมูลเพลิงขาวปนด้วย

เฉียงพรัานางแเอ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Carallia brachiata* (Lour.) Merr.

ชื่อวงศ์ RHIZOPHORACEAE

ชื่ออื่น โอง่นั่ง สันพรัานางแเอ(ไทย) บงมั่ง(ปราจีน) บ่งนั่ง(อุดร) เชียงพรั้า กวางล่ามา(ตราด) บางเล่มใน
สมุดข่อย เขียนว่า เชียงพรัานางแเอ่น

เฉียงพรัานางแเอ ไม้ยืนต้นขนาดย่อมถึงขนาดกลาง

เปลือกต้น รสฝาดเย็น สรรพคุณ แก้ท้องเสีย ลดความร้อน แก้ไข้ กล่อมเสมหะ แก้ร้อน
ในกระหายน้ำ

ชะมดตัน

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Hibiscus abelmoschus* Linn.(*Abelmoschus moschatus* Medik.)

ชื่อสามัญ Musk Mallow, Muskseed, Abel Musk

ชื่ออื่น ชะมดตัน ฝ้ายผี (ไทยภาคกลาง) บางคนเรียก จับเจี้ยว

ชะมดตัน ไม้ล้มลุกเนื้ออ่อนและไม้พุ่ม

ใบ รสเมาเบื่อ สรรพคุณ ช้ำพยาธิผิวหนัง กลาก เกื้ออื่น

ดอก รสเมาเบื่อ สรรพคุณ แก้พยาธิไส้เดือน

ต้นใบ เมาเบื่อ สรรพคุณ แก้เกลื้อนซ่าง เกลื้อนใหญ่ เรื้อนกวาง เรื้อนน้ำเต้า

ราก รสเมาเบื่อ สรรพคุณ ช้ำพยาธิตามขุมขนและรากผม รังแค

ลูกและใบ ตำพอกฝี สรรพคุณ เร่งหนองให้แตกเร็ว

เปลือกต้น รสเมาเบื่อ สรรพคุณ ตำคั้นเอาน้ำหยอดหูฆ่าแมงเข้าหู

ใช้ทั้ง ๕ รสเมาเบื่อ สรรพคุณ รักษาฝีภายใน

ชะมวง

ชื่อวิทยาศาสตร์ Garcinia ciwa Roxb.

ชื่อวงศ์ CLUSIACEAE

ชื่ออื่น กะมวง มวง ยอดมวง ส้มมวง

ลักษณะ ไม้ยืนต้นขนาดกลาง แตกกิ่งสาขาของลำต้น เปลือกต้นสีน้ำตาลเข้มใบเดี่ยวขอบใบเรียบ หนายาวสีเขียวอ่อนหรือเขียวอมม่วงแดง ใบ ออกเป็นคู่ตรงข้ามกัน บริเวณปลายกิ่งมัก แตกเป็น 1 – 3 ยอด ใบบนค่อนข้างหนาและ ด้านสีขาว ขอบใบเรียบมีกลิ่นเล็กน้อย ไม้ ผลัดใบ ดอกสีขาวนวลมี 3 กลีบ มีขนาดเล็ก กลีบแข็งสีนวลเหลืองมีกลิ่นหอม ดอกออกตามกิ่ง ผลทรงกลมข้างผลไว้เป็นพู เมื่อสุกมีสี เหลืองส้ม ผลมีเนื้อหนาสีเหลืองรสฝาด และมีเมล็ดอยู่ภายใน จำนวน 4 – 6 เมล็ด

ชะมวง (ส้มมวง) ไม้ยืนต้นขนาดย่อมถึงขนาดกลาง

ใบ ผล รสเปรี้ยว สรรพคุณ ระบายท้อง แก้ไข้ กัดฟอกเสมหะ แก้ธาตุพิการ ฟอกเลือด ขับไขมัน

ราก รสเปรี้ยว สรรพคุณ แก้ไข้ตัวร้อน

ผล รสฝาด สรรพคุณ ทำให้ระบายท้อง อาเจียนได้

ชบา

ชื่อวิทยาศาสตร์ Hibiscus rosa-sinensis L.

ชื่อวงศ์ MALVACEAE

ชื่อสามัญ Chinese Rose , Rosa mallow

ชบา ไม้พุ่มขนาดย่อม

สรรพคุณ ตำพอกแก้พิษฝี ฟกบวม รับประทานขับ

น้ำย่อยอาหารเจริญอาหาร

* ชบา กับ พู่ระหง

- ชบา เกสรสั้น ใบใหญ่หนา ผิวมันกว่า

- พู่ระหง เกสรยาว ใบคล้ายกันแต่ใบจะบางและเล็กกว่าชบา

*นิยมใช้ชบาดอกขาว ใช้รากแก้พิษเมาเบื่อ แก้พิษงู ได้ดีมาก ดอกขาวจะใหญ่ๆ

ชะอม

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Acacia Insuavis*, Lace

ชื่อวงศ์ MIMOSEAE

ชื่ออื่น ผักหละ (เหนือ) ฝ้าเซ่งคู่, พูชูเต๊ะ (กระเหรี่ยง
แม่ฮ่องสอน) โปชุยโตะ (กระเหรี่ยง
กำแพงเพชร) อม (ใต้) ผักขา (อุตรธานี
อีสาน) ผักหลิ (ไทยยอง)

ชะอม ไม้เถารอเลื้อย

ราก รสร้อนเล็กน้อย สรรพคุณ แก้ท้องขึ้นอืดเฟ้อ ขับลมในลำไส้ แก้ปวดเสียวในท้อง
(มดลูกอักเสบ)

เปลือก รสร้อน สรรพคุณ แก้โรคผิวหนัง

ใบ มักไม่ใช้เป็นยา เป็นพิษทำให้มีกรดยูริกสะสม

ชะเอมเทศ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Glycyrrhiza glabra* Linn. / *G.Glabra* linn.Var.
glandulifera Waldst.Et Kit. *G.ural*

ชื่อวงศ์ Fabaceae (Leguminosae)

ชื่อสามัญ Common Licorice, Licorice, Russian licorice, Spanish
licorice

ชื่ออื่น กำเช่า กำเช่า (จีน-แต้จิ๋ว) ชะเอมเทศ ชะเอมจีน

ชะเอมเทศ ไม้ขนาดเล็ก

ใบ รสฝืดหวาน สรรพคุณ ทำให้เสมหะแห้ง แก้ตีพิการ

ดอก รสฝืด สรรพคุณ แก้คัน แก้ฝีดาษ

ต้น รสหวานน้อย สรรพคุณ ขับลมให้ลงเบื้องต่ำ

ราก รสหวาน สรรพคุณ ขับเลือดเน่า บำรุงหัวใจให้ชุ่มชื้น
แก้กำเดา แก้เสมหะเป็นพิษ แก่น้ำลายเหนียว ทำให้ชุ่มคอ

เปลือก ราก ทำให้อาเจียน

* ชะเอมจีน ใบหนาแข็ง ขาดรูป (บ้านหมอเหลียว)

* ชะเอมเทศ กับ ชะเอมจีน สรรพคุณเหมือนกัน

* ใช้รากเอาไปหมักทำแป้งเหล้า (ข้าป่า ข้าหลวง รากชะเอม เจตมูลเพลิง ฯลฯ)

ชมพู่ น้ำดอกไม้

ชื่อวิทยาศาสตร์ Syzygium jambos (L.) Alston

ชื่อวงศ์ Myrtaceae

ชื่อสามัญ Rose Apple

ชื่ออื่น ฝรั่งน้ำ ชมพู่น้ำ(ใต้) ชมพู่ น้ำดอกไม้(ไทย) มะชมพู่ มะน้ำหอม (พวยัพ) มะชามุต(น่าน) ยามูปะนาวา(มลายู-ยะลา)

ชมพู่ น้ำดอกไม้ ไม้ยืนต้นขนาดกลาง

เนื้อในลูก รสเปรี้ยวหวานเย็น รสอ่อนกว่าพวกส้ม สรรพคุณ ประโยชน์ของชมพู่ น้ำดอกไม้ ทำให้ใจคอชุ่มชื้น บำรุงหัวใจ เหมาะสำหรับเป็นอาหารแก้คนไข้หนัก

* ส่วนใหญ่ไม่ค่อยเข้าตำรับยา

ชา หรือ เมี่ยง

ชื่อวิทยาศาสตร์ Camellia sinensis Ktze.

ชื่อวงศ์ THEACEAE

ชื่อสามัญ Tea plant

ชื่ออื่น เมี่ยง (เหนือ) , ชา (กลาง) , เต้ (จีนแต้จิ๋ว)

ชา หรือ เมี่ยง ไม้ต้นขนาดย่อม

ใบ รสฝาด สรรพคุณ ร่มแก้หืด ชงแก่ๆ รับประทานแก้พิษของยาอันตราย สมานแผล กากใบชา ใช้โคลกปิดพอกแผลถูกไฟ ถูกร้อนลวก บางตำราว่า รสฝาด สรรพคุณแก้ท้องร่วง แก้อ่อนในกระหายน้ำ แก้ปวดเมื่อยตามร่างกาย บำรุงหัวใจให้ชุ่มชื้น

* การชงชาทิ้งไว้เกินครึ่งวัน จะเป็นพิษต่อร่างกาย

การชงชาที่ถูกวิธีคือ ชงน้ำแรกให้เททิ้งก่อน ชงน้ำเดือดประมาณ 5 นาที ไม่ให้อากาศเข้าเวลา รับประทาน โดยเฉพาะใบเปื่อยจะทำให้ท้องผูกมาก

ข้าพลุ

ชื่อวิทยาศาสตร์ Piper sarmentosum Roxb.

ชื่อวงศ์ PIPERACEAE

ชื่อสามัญ Wildbetel Leafbush

ชื่ออื่น นมวา (ภาคใต้) ผักปุนา ผักพลุนก พลุลิง (ภาคเหนือ) เย่แท้ย (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ข้าพลุ (ภาคอื่น : ผักอีโร) ไม้ต้นเล็กๆ

ข้าพลุ มี 2 สายพันธุ์ คือ แบบใช้ลูกทำยา กับแบบใช้รากทำยา กลิ่นจะหอมกว่า

ราก รสเผ็ดร้อนเล็กน้อย สรรพคุณ แก้कुณเสมหะ ขับเสมหะให้ตกทางทวารหนัก

ขับปัสสาวะ

ต้น รสเผ็ดร้อนเล็กน้อย สรรพคุณ แก้เสมหะในทรวงอก

ลูก(ดอก) รสเผ็ดร้อนเล็กน้อย สรรพคุณ แก้เสมหะในลำคอ

ใบ รสเผ็ดร้อนเล็กน้อย สรรพคุณ ทำให้เสมหะงวดและแห้งเข้า ลดระดับน้ำตาลในเลือด

* ตัวเมีย รูปช้าย นิยมนำมารับประทาน

* ตัวผู้ รูปขวา มีลูกสุกสีดำ ไม่นิยมนำมารับประทาน

* ห้ามกัดลูกข้าพลุ ลิ่นจะชา

ข้างงาเดียว

ชื่อวิทยาศาสตร์ Luvunga scandens (Roxb.) Buch.-Ham.

ชื่อวงศ์ RUTACEAE

ชื่ออื่น หนามเกี่ยวไก่ หนามคือไก่ หนามคาใบ เดื่อยไก่ หนามเดื่อยไก่

ข้างงาเดียว ไม้ต้นเล็กๆ

ราก รสขื่นปร่า สรรพคุณ แก้พิษฝึภายใน แก้กระษัย แก้ปัสสาวะพิการ แก้ไตพิการ

ชิงชี (ปู่เจ้าสมิงกุย)

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Capparis micracantha* DC.

ชื่อวงศ์ CAPPARACEAE

ชื่ออื่น กระดาดขาว กระโรคใหญ่ จิงโจ้ พญาจอม ปลวก แสมซอ กระดาดป่า ค้อนฆ้อง ชายชู้ หมากมก
ชีซอ พวงมาระดอ เม็งซอ รัม แส้ม้าทลาย

ชิงชี ไม้พุ่มขนาดย่อม ชิงชีมี 2 ชนิด คือ ใบเล็ก กับ ใบใหญ่(ชิงชีน้ำนอง สรรพคุณแรงที่สุด)

ต้น รสขื่นปร่า สรรพคุณแก้ฟกบวม

ลูก รสขื่นปร่า สรรพคุณ แก้เจ็บคอ ลำคออักเสบ

ดอก รสขื่นเมา สรรพคุณ แก้โรคมะเร็ง

ราก รสขมขื่น สรรพคุณ แก้ไข้เพื่อลม ขับลมในท้องให้ชานออกมา แก้ไข้ร้อนในทุกชนิด

ใบ รสฝื่อนเมา สรรพคุณ ต้มเอาน้ำอาบแก้โรคผิวหนัง ใช้ฝีกาฬ สันนิบาต ตะคริว

ชุมเห็ดเทศ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Cassia alata* (L.) Roxb.

ชื่อวงศ์ Leguminosae

ชื่อสามัญ Ringworm Bush

ชื่ออื่น ขี้คาก ลับมีนหลวง หมากกะลิงเทศ ชุมเห็ดใหญ่

ชุมเห็ดเทศ (ชุมเห็ดใหญ่) ไม้พุ่มใหญ่ ในรูปเป็นชุมเห็ดใหญ่

ใบ รสเบื่อเอียน สรรพคุณ ตำหรือขยี้ทาแก้กลากเกลื้อน โรคผิวหนังชนิดมีตัว

ต้น รสเบื่อเอียน สรรพคุณ ขับพยาธิไส้เดือน

ดอก รสเบื่อเอียน สรรพคุณ ระบายอ่อน ๆ

ต้น ราก ใบ รสเบื่อเอียน สรรพคุณ แก้กระษัยเส้น แก้ท้องผูก ขับปัสสาวะ

ชুমเห็ดไทย

ชื่อวิทยาศาสตร์ Senna tora (L.) Roxb. /Cassia tora L.

ชื่อวงศ์ Leguminosae - Caecalpinoideae

ชื่อสามัญ Foetid Cassia

ชื่ออื่น กิเกีย หน่อปะหน้าหน่อ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ชุมเห็ดควาย ชุมเห็ดไทย ชุมเห็ดนา

ชุมเห็ดเล็ก (ภาคกลาง) พรมदान (สุโขทัย) ลับมือน้อย (ภาคเหนือ) หญ้าลึกลิ้น (ปราจีนบุรี)

ชุมเห็ดไทย (ชุมเห็ดเล็ก) ไม้ต้นขนาดเล็ก

เมล็ด คั่วให้เกรียม ตำผง ชงน้ำร้อนเหมือนกาแฟ รสขมหอมเล็กน้อย สรรพคุณ

บำรุงหัวใจให้ชุ่มชื้น ทำให้อ่อนหลับ แก้กระษัย ขับปัสสาวะ

ใช้ทั้ง ๕ รสขมเบื่อ สรรพคุณ แก้ไข้ ขับพยาธิในท้องเด็ก เป็นยาบำรุงร่างกายได้ดี

ช้อยนางรำ (กวัคกายสิทธิ์)

ชื่อวิทยาศาสตร์ Desmodium gyrans

ชื่อวงศ์ PAPILIONEAE

ชื่ออื่น ช้อยนางรำ, นางรำ, ช้อยนางรำ, ว่านมีดยับ (ไทย)

ช้อยนางรำ (สอยนางรำ) ไม้พุ่มขนาดย่อม

ใบ รสเย็น สรรพคุณ แก้ไข้ตัวร้อน แก้ไข้พิษ เอาไปชงเป็นชา เพิ่มภูมิต้านทานให้ร่างกายได้ (ใช้กับผู้ป่วยเอดส์ได้ แต่ไม่ได้รับการรักษาให้หาย)